

Hét Nap Szabadka, 2009
Kisebbségi létben is megtalálni az esélyeket

**Beszélgetés a kiemelkedő tudományos teljesítményéért Arany János
Díjban részesült dr. Gábrity Molnár Irénnel**

Harminckét éve tanít az Újvidéki Egyetem szabadkai Közgazdasági Karán, a legnépszerűbb, legmegbecsültebb tanárok egyike, közben még legalább három-négy munkahelyen is dolgozik, határon innen és túl, az egyik legnagyobb érdeme a Magyarságkutató Tudományos Társaság életre hívása és közösségünk legidősebb, életbe vágó problémáinak a feltérképezése, tudományos módszereken alapuló kutatása a távlatnyitás szándékával. Tájunk magyarságának és nemcsak magyarságának az útkeresésével, létjelenségeivel, itt maradási esélyeivel, „holnaplátással”, nemzetközi projektumok koordinálásával foglalkozik ez a csak keveseknek megadatott tisztánlátás képességével megáldott törekeny és végtelenül egyszerű, közvetlen, de vasakarátú asszony, amiről minden alkalommal meggyőződhetünk, amikor a kollégák valamilyen rázó kérdés kapcsán megszólaltatják. A sok zölddel körülvett kertvárosi családi házuk teraszán ülünk egy napfényes szombat délelőttön, s miközben a virágzó (!) filodendronban gyönyörködünk, valahogy így indul a beszélgetés:

– Huszonhét évesen magisztráltam, várt a biztos tanársegédi munkahely az egyetemen, harmincévesen leadtam a doktorátust – jegyzi meg, hozzátéve, hogy az ő generációjának fiatalon könnyű dolga volt, mert ha becsülettel tanult az ember, a 9,5 fölötti átlagért megkapta az akkoriban átlagfizetést kitevő Néphősök Ösztöndíjat, érdemes volt hajtani tehát. Ma a koldusbotra jutott állam képtelen a jó teljesítmények és tehetségek jutalmazására, ezt kihasználják a gazdagabb államok, s hízogó ösztöndíjajánlataikkal elszipkazzák a legjobb hallgatókat. Ez történt a jó hírű belgrádi elektrotechnikai karon, ahonnan garmadával távozik Kanadába a diákság „krémje”. A karokon nincs megtartó erő, a fiataloknak nincsenek reális, személyre szabott, alternatív terveik, világos jövőképük.

* De hogy is lehetnének, hiszen rossz korban születtek és rossz helyen – ilyen ország- és világfelfordulás már régen volt.

– Tudni kell folyamatosan alkalmazkodni, változtatni a terveket, ez az, ami borzasztóan kimeríti a mai generációt. Nem csoda, hogy annyi a beteg, depressziós, ideges, ingerült, agresszív ember. Nemcsak a fiatalok között, akikre azt mondják, hogy háborús generáció és nem törődtek velük a szülők, hanem a mi generációnk is, amely annyira kimerült, kiesve a titói korszaktól öröklött kvázi demokráciából, biztonságból s belepottyanva a háborús korszakba, ahol a hiperinflációval összeomlott az egész makrogazdasági rendszer. A társadalom egy része visszasírja a

régit, egy helyben topog, másik része segílyt követel az államtól, amely igen-igen gyenge lábakon áll, megint más része viszont próbálkozik – s ez már nagy dolog! –, tervez, vállalkozik. Ez az utóbbi réteg jelentős, más kelet-közép európai országokéhoz (pl. a csehekhez vagy a magyarokhoz) képest. A vajdasági magyarok is ide tartoznak, de egy részük, ha falba ütközik, feladja, és elmegy külföldre. Sokszor vesztére.

* Az itteni magyarság, mint kisebbség jóval nehezebb helyzetben van, mint a többségi nemzet. Hogyan látja az itteni magyar közösségünk jelenlegi helyzetét?

– A kisebbségi lét nálunk hátrányos helyzet. Ennek tudatában kell lennünk. Látni lehet, hol nincsenek esélyeink (pl. az állami alapítású, vagy monopolhelyzetű munka- és beruházási helyeken) s hol lehetnek, ha teszünk értük, nem pedig arra várunk, hogy a többségi politikusok majd kegyesen fölkinálják őket nekünk. Nagy lehetőségeket kínál pl. a vajdasági magyarság önszerveződése, különösen a tömbmagyarság területén. A leghálátlanabb helyzetben a szóránymagyarság van, amely nem tud kapaszkodót keresni magyar vonalon. Meg kell keresni azokat a létfenntartó szempontokat, amelyek a magyarság itt maradásához fontosak. A magyar az kultúrnemzet, még akkor is, ha állandóan azt hangoztatjuk, hogy iskolázottság szempontjából lassan lemarad a többségi nemzett mögött. Az oktatásban, a továbbképzésben a közepes társadalmi pozíciót el tudja foglalni. Fontos meglátni a megmaradás sorvadásának vagy erősödésének a jeleit egy-egy lakossági csoportnál, ami pozitív válasz lehet a természeti–társadalmi–kulturális örökségek kiaknázására, így kialakulhatnak a sikeres válaszreakciók a magyarokban is, értéknövelő hatást válthatnak ki a közösségben.

* A kompakt anyanyelvű oktatás eszméje nagyon szép, a fölméréseik viszont azt mutatják, hogy ez kétélű kard is lehet, mert aki egy nyelven tud csak, legyen az egynyelvű francia, német, magyar vagy szerb, az a világban, de már a saját régiójában sem prosperálhat igazán.

– Ez igaz. A legnagyobb gond az, ha felnőtt nálunk egy magyar gyermek, aki nem tud rendesen magyarul sem, szerbül sem, idegen nyelven sem. Esélye volt hogy tanuljon, igaz nem mindig az iskolában, nehogy „előnyösebb helyzetbe kerüljön a többséginél”. Én azt mondom, hogy szép csendesen tanulniuk kell a fiataloknak, tízéves korig tökéletesen meg kell tanulni az anyanyelvet, mellé a környezetnyelvet és elkezdni egy-két idegen nyelvet. Ez ugyan mindig pluszenergiával jár, de megéri, mivel mi itt Vajdaságban világosan látjuk, mit követel az EU, amely egyszer, úgy 3–5 éven belül, eljön majd, mert kell neki ez a piac is. Eljön az az idő, amikor a határok légiesednek, amikor idejönnek a magyarországi munkanélküliek munkát keresni, meg a romániaiak is, egyszer majd érkezni fognak a befektetők, munkahelyteremtések lesznek, akkor lepődünk meg, hogy itt nem csak mi keresünk munkát, s ugyanaz a

sündisznópolitika fog megjelenni, mint a menekültek esetében, hogy jött egy idegen, és mindjárt munkát kap... Azt érezzük, hogy nekünk lett kevesebb esélyünk. A piac egy kegyetlen kritériumú szituáció, amikor a munkaerő verseng, és meg kell mutatnunk, mi az előnyünk: az, hogy mi ismerjük a térséget, a mentalitást, kommunikálni mi tudunk igazán, ők idegenek, akik nem tudnak üzletet kötni csak azért, mert kintről jöttek és ismerik ennek a módját. Mi is megtanulhatjuk a pályázatírást, ezek csak technikák, de ennek a térségnek a lelkét, a nyelvét mi ismerjük, a kommunikációs kapcsolati tőke a mieinknek van meg. Ezt nem szabad elveszíteni. Sokszor van úgy, hogy a fiatal, elmegy öt évet tanulni Magyarországra, ott marad hét évig, akkor visszajön, nem találja a helyét, elvesztette a hálózati kapcsolattartást, a nyelvet is elfelejtette – se itt, se ott... Ezek a hontalan életérzésű emberek, akiknek nagyon nehéz, pedig nem mentek nagyon messzire ebből a régióból. Úgy kellene felépíteni az iskolahálózati kapcsolatokat, hogy ne menjenek el Pestre, Pécsre, Szegedre tanulni, hanem jöjjen el a pécsi, szegedi intézmény Szabadkára, Zentára, Topolyára nyissa meg itt a szakokat, de együttműködve az itt létező oktatási intézményekkel, a honosítás miatt. Vagy vigyük ki továbbképzésre őket, fél évre, egy évre, hogy meglássák, hogyan működik egy gyakorlatias szak Európában.

* A magyar gyerek megtanulta, hogy a kisebbségi helyzetből adódóan kétszer-háromszor annyi energiával érheti csak el ugyanazt a karriert, mint a többségi nemzet tagja...

– Ez egy esélyteremtő harc. Ha elmondjuk Magyarországon, hogy vállalkozó-szellemű, kitartóbb, harciasabb, állhatatosabb a külhoni magyarság, akkor ők megijednek ettől a konkurenciától. Ahelyett, hogy felfognák, hogy ha esetleg ezt bevinnék az anyaország vérkeringésébe, nem került volna ebbe a helyzetbe, amelyben most van az ország!

* De hova tart ez a világ? Ez kell, az kell, amaz kell, s közben elveszik a lényeg: az élet szépsége. Általános a stressz, a családok széthullnak...

– Minden ötödik házasság szétesik, és minden harmadik válságba kerül. A válságok nagyon próbára tették ennek a régiónak az embereit. Nagyon felgyorsultak az események, azt hiszem, az embereknek meg kell egy kicsit állapotodniuk, megtalálni a reális támaszpontokat, a személyre szabott életcélokat, a nagy tervekben a mindennapi kis örömeiket.

* Mi a véleménye: nem fog szétesni idővel az EU?

– Túl sokat befektettek már ahhoz, hogy széteszen. Hogy milyen lesz az alkotmánya, hogy hogyan működik majd, az más kérdés. A hálózatokat, az érdekkapcsolatokat csak újraalakítani tudják. Egy egységes bankrendszert, egy közlekedési hálózatot, egy kommunikációs hálózatot, iskolarendszert, egy kulturális kapcsolatrendszert, felül lehet vizsgálni, de szétszakítani már nem lehet. Túl összetett a tőkebefektetők hálózata,

amelyek profitálni akarnak. A globalizációt vagy mondjuk így: az europaizációt leállítani már nem lehet.

FARKAS Zsuzsa